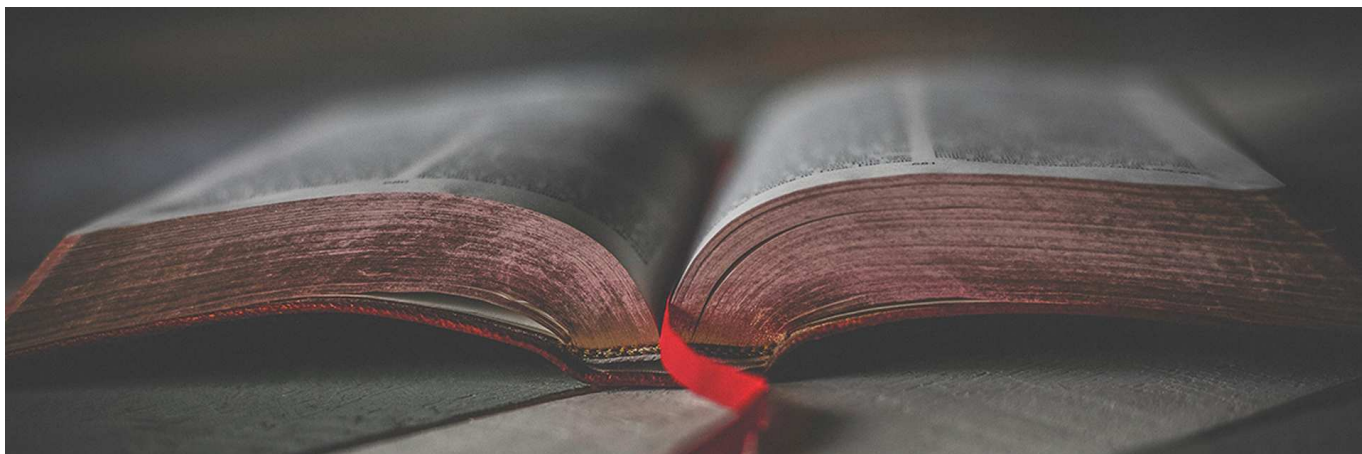

Dwie kroniki: portrety polskich władców według Galla Anonima i mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Wincenty Kadłubek, *Kronika polska*, tłum. B. Kürbis, Wrocław 1992.
- Źródło: Gall Anonim, *Kronika polska*, oprac. M. Plezia, tłum. R. Grodecki, Wrocław 1989.

An open medieval manuscript with a red ribbon bookmark. The text is written in a Gothic script on parchment. A dark semi-transparent box is overlaid on the center of the image, containing the title in white text.

Dwie kroniki: portrety polskich władców według Galla Anonima i mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem

Autor nazwany Gallem Anonimem opisywał Bolesława Krzywoustego — niezłomnego rycerza i godne pamięci czyny jego przodków. Także *Kronika polska* Wincentego Kadłubka przedstawia obraz tego władcy jako obrońcy polskiej niepodległości i Bolesława Chrobrego oraz szanowanego władcy, który stoi na straży prawa i dobra Ojczyzny. Są to przykłady literatury parenetycznej, czyli kształtującej wzory osobowe monarchy idealnego i sprawiedliwej monarchii.

Twoje cele

- Przeanalizujesz przyczyny i cele powstania *Kronik polskich*.
- Dowiesz się, w jaki sposób średniowieczne *Kroniki polskie* kształtowały wzór dobrego i silnego władcy.
- Omówisz podobieństwa i różnice między kronikami Galla Anonima i Wincentego Kadłubka.

Portrety polskich władców

Kroniki ukazują pierwszych władców historycznych jako bohaterów łączących w sobie cechy postaci mitycznych i ich własnych. Ten zabieg miał na celu dopełnienie obrazu monarchów jako postaci, które obok Piasta, Kraka czy Lecha, ukazywały ich legalne dziedzictwo i prezentowały wzorzec monarchy.

Źródło: *Bolesław Krzywousty w cyklu Wizerunki książąt i królów polskich Ksawerego Pillatiego z 1888.*, dostępny w internecie: <https://commons.wikimedia.org/>, domena publiczna.

Średniowieczna kronika prezentuje gatunek prozatorski o tematyce historycznej, opowieść o dziejach przeszłych lub współczesnych, zapis najważniejszych wydarzeń ułożonych według ich następstwa (w porządku chronologicznym, w kolejności dat). Kroniki średniowieczne były rozwiniętymi narracyjnie opowieściami układanymi wedle kanonów sztuki retorycznej. Zazwyczaj przedstawiały dzieje świata, narodu, dynastii, miasta, regionu lub jakiegoś ludu. Kronika średniowieczna łączyła wiedzę historyczną z literacką fikcją, przez co spełniała istotne funkcje **moralizatorskie i parenetyczne**.

Kronikarze podejmują przede wszystkim temat rodzimej monarchii, początek powstania narodu i jego odrębności językowej oraz kulturalnej. Przedstawienia te są zazwyczaj osadzone w ich przekonaniach na temat wartości kultury średniowiecza.

Gall Anonim (ur. w XI w., zm. po 1116)

i **Wincenty Kadłubek** (ur. ok. 1150, zm. 1223)

ukazują sceny wiążące się z powstaniem narodu polskiego i silnie wartościują pewne grupy społeczne, które wpłynęły na powstanie państwa i narodu polskiego. Kroniki były często recepcją podań i legend o początkach dynastii, monarchii i ludu. Sprzyjały korzystnemu postrzeganiu władzy. Ich zdaniem było też nadawanie znaczeń państwowości polskiej poprzez fabularyzację dziejów.

Kronika Galla Anonima

Pierwszą kroniką przedstawiającą dzieje Polski jest powstały najprawdopodobniej w latach 1112-1116 utwór autora, którego nazwano później **Gallem Anonimem**.

W *Chronica Polonorum* (Kronice polskiej) Gall przedstawił dzieje Polski, zaczynając od czasów mitycznych (opisał między innymi legendę o królu Popielu) aż do czasów mu współczesnych, czyli zwycięskich walk Bolesława III Krzywoustego z Niemcami (1109–1113). *Kronika* została podzielona na trzy części – w każdej z nich pojawia się pieśń i mowy postaci. Dzieło to zostało napisane po łacinie i prezentowało wysokie walory artystyczne. Gall używał wielu środków stylistycznych i nie stronił od poetyckiego przedstawiania podejmowanych tematów.

Gall przedstawił w swej *Kronice polskiej* postać wzorcowego, godnego naśladowania władcy, który jest przy tym wyjątkowo dzielny rycerzem. Mimo że *Kronika* przedstawia trzech władców, to jednak

Bolesław Krzywousty wyróżnia się jako najważniejszy bohater tego utworu. Gall wychwalał nie tylko jego męstwo, ale również dobrobyt, który książę zapewnił swoim poddanym.

Gall Anonim twierdził, że Bolesław III Krzywousty przyszedł na świat dzięki cudownemu wstawiennictwu świętego Idziego, który zatroszczył się również o Boską opiekę nad władcą.

Źródło: *Portret świętego Idziego*, dostępny w internecie: <https://commons.wikimedia.org/>, domena publiczna.

((Gall Anonim

Kronika polska

Bo za czasów Bolesława każdy rycerz i każda niewiasta dworska zamiast sukien lnianych lub wełnianych używali płaszczy z kosztownych tkanin, a skór, nawet bardzo cennych, choćby były nowe, nie noszono na jego dworze bez [podszycia] kosztowną tkaniną i bez złotych frędzli. Złoto bowiem za jego czasów było tak pospolite u wszystkich jak [dziś] srebro, srebro zaś było tanie jak słoma.

Źródło: Gall Anonim, *Kronika polska*, oprac. M. Plezia, tłum. R. Grodecki, Wrocław 1989.

W wielu akapitach Gall prezentował cnoty Bolesława:

((Gall Anonim

Kronika polska

O jakże wielką była roztropność i doskonałość Bolesława, który w sądzie nie miał względu na osobę, narodem rządził tak

sprawiedliwie, a chwałę Kościoła i dobro kraju miał za najwyższe przykazanie!

Źródło: Gall Anonim, *Kronika polska*, oprac. M. Plezia, tłum. R. Grodecki, Wrocław 1989.

Kronikarz przedstawił też jego stosunek wobec Kościoła:

((Gall Anonim

Kronika polska

Biskupów mianowicie i swoich kapelanów w tak wielkim zachowywał poszanowaniu, że nie pozwolił sobie usiąść, gdy oni stali, i nie nazywał ich inaczej jak tylko »panami«, Boga czcił z największą pobożnością, Kościół święty wywyższał i obsypywał go królewskimi darami.

Źródło: Gall Anonim, *Kronika polska*, oprac. M. Plezia, tłum. R. Grodecki, Wrocław 1989.

Bolesław Krzywousty był więc dla Galla księciem, którego misją stało się odrodzenie potęgi i chwały Polski. To Krzywousty był zwycięskim wodzem oraz bohaterskim obrońcą państwa. Gall poświęcił jego dziejom dwie z trzech ksiąg swej kroniki i opisał życie księcia od dzieciństwa aż do śmierci. Kronikarz szczegółowo ukazał niezliczone wyprawy księcia przeciwko Czechom, Niemcom i Pomorzanom. Przedstawiał również fikcyjne mowy księcia, które dowodzić miały stworzonego przez kronikarza wizerunku.

((Gall Anonim

Kronika polska

O nieustraszeni rycerze, utrudzeni wraz ze mną w wielu wojnach i na wielu wyprawach, bądźcie i teraz gotowi razem ze mną za wolność Polski umrzeć lub żyć! Ja osobiście, choć z tak małą garstką, chętnie już zacząłbym walkę z cesarzem, gdybym wiedział na pewno, że nawet jeśli tam polegnę, to kres położę niebezpieczeństwu ojczyzny.

Źródło: Gall Anonim, *Kronika polska*, oprac. M. Plezia, tłum. R. Grodecki, Wrocław 1989.

Król Bolesław został przez Galla przedstawiony jako troskliwy i kochający władca, który umierając, niepokoi się o przyszłość swego państwa. Zaś w ***Pieśni o śmierci*** Bolesława, wplecionej w tekst *Kroniki*, pojawiła się zrozpaczona Polska.

((Gall Anonim

Kronika polska

Wojownicy, niech współczucie z waszych ust posłyszę!
Żem dziś wdowa, żem samotna – spójrzcie, ach, przybysze!
Jakaż boleść, jaka żałość wśród książąt Kościoła!
Wodze w smutku odrętwieli, pochylili czoła.
I kapłany, i dworzany – każdy „biada” woła.
Podźwignijcie mnie mdlejącą, pany-towarzysze.

Źródło: Gall Anonim, *Kronika polska*, oprac. M. Plezia, tłum. R. Grodecki, Wrocław 1989.

Dzieło Galla dzięki żywej narracji i poetyckim wstawkom przypomina raczej utwór fabularny niż ściśle historyczny. W dużym stopniu stanowi polski odpowiednik starofrancuskich „pieśni o czynach”, *chansons de geste*. Gall przedstawia swoją pracę w następujący sposób:

((Gall Anonim

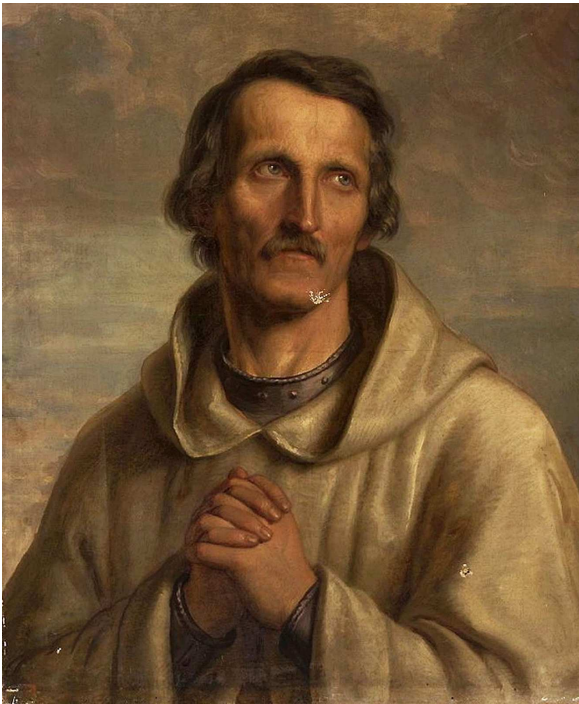
Kronika polska

Nigdy [...] sława i rycerskie czyny Rzymian czy Gallów nie byłyby tak powszechnie znane po całym świecie, gdyby pisane świadectwa nie przechowały ich ku pamięci i naśladowaniu potomnych. Również ogromna Troja, jakkolwiek opustoszała legła w gruzach, wieczystej pamięci jednak przekazaną została w dziełach poetów. Mury zrównane z ziemią, wieże leżą zburzone, przestronne i przyjemne zakątki pustką stoją, w pałacach królów i książąt znajdują się legowiska i kryjówki dzikich zwierząt – a jednak Troja i jej Pergamum słynne są wszędzie dzięki głosowi martwych liter, a o Hektorze i Priamie częściej się mówi dziś, gdy leżą w prochu, niż gdy zasiadali na królewskim tronie.

Źródło: Gall Anonim, *Kronika polska*, oprac. M. Plezia, tłum. R. Grodecki, Wrocław 1989.

***Kronika polska* Wincentego Kadłubka**

Autorem drugiej kroniki, napisanej przeszło pół wieku po dziele Galla, był rodowity Polak mistrz **Wincenty Kadłubek**. Jego *Historia*

Wincenty Kadłubek pochodził z rodziny rycerskiej, studiował na Zachodzie i zdobył rozległą wiedzę historyczną. Mówiono o nim, że był najlepiej wykształconym Polakiem swoich czasów.

Źródło: Aleksander Lesser, *Mnich - pątnik: Wincenty Kadłubek, ok. 1950 roku.*, domena publiczna.

Polonica (*Kronika polska*) składa się z czterech ksiąg. Trzy pierwsze, które przedstawiają najstarsze dzieje narodu polskiego, przybrały kształt dialogu między biskupem krakowskim **Mateuszem** a arcybiskupem gnieźnieńskim **Janem**. Część czwarta opowiada o czasach współczesnych autorowi.

Dzieło Kadłubka ma charakter bardzo niejednorodny. W tok narracji *Kroniki* autor wpłótł wiele przypowieści, bajek, sentencji, pieśni i fragmentów wierszowanych. Przedstawione dzieje państwa zostały przez Kadłubka wzbogacone i upiękkszzone (choćby poprzez przypisanie przodkom Lechitów zwycięstwa nad Aleksandrem Wielkim). Podobnie jak Gall Anonim, Kadłubek opisał trzech Bolesławów, przedstawiając na ich przykładzie wzorzec sprawiedliwej monarchii. Ponadto ukazał

postać Kazimierza II Sprawiedliwego, który był prawdopodobnie inicjatorem napisania dzieła i w jego osobie Kadłubek widział wizerunek idealnego władcy. Mistrz Wincenty napisał *Kronikę* jako utwór głęboko nacechowany patriotycznie. Zaczynając od legend i podań a na swojej współczesności kończąc, stworzył dzieło traktujące o tradycjach polskiej suwerenności państwowej.

Mistrz Wincenty, który zresztą korzystał z kroniki Galla przy tworzeniu swego dzieła, także nie szczędził Bolesławowi III pochwał.

((Wincenty Kadłubek

Kronika polska

Bolesław tymczasem, jakkolwiek [jeszcze] młodzieniaszek, górował nad nim dojrzałymi zaletami, przewyższał go dostojną wytwornością obyczajów, tak iż ludzie starsi całkiem słusznie podziwiali dojrzałość umysłu młodzieńca. Toteż mężów należących do rady, których głowy siwy włos pobieleł, przy jego radach uważałbyś za istne niemowlęta.

Źródło: Wincenty Kadłubek, *Kronika polska*, tłum. B. Kürbis, Wrocław 1992.

Natomiast Bolesława Chrobrego przedstawiał następująco:

((Wincenty Kadłubek

Kronika polska

Umiał on surowo karcić winy przestępców i z dobrocią [ich] powściągać: ani bowiem nie był [tak] dobry, iżby nie karał, ani [tak] surowy, żeby zapomniał o dobroci. Tak dalece dzięki połączeniu sprawiedliwości i łagodności promieniowała z niego pogoda, jakby z jakiegoś czystego stopu [złota ze srebrem], że ani surowość nie była nieugięta, ani łagodność słaba. Tak żywo współczuł on z cudzym nieszczęściem, że pierwiej zapobiegał cudzym krzywdom niż własnym, i dlatego w sprawach ludzi uciśnionych występował nie jako sędzia, lecz jako obrońca. [...] Nie brakło mu nic [z tego], co sprzyja naturze, co harmonizuje z cnotą, co godzi się z uczciwością.

Źródło: Wincenty Kadłubek, *Kronika polska*, tłum. B. Kürbis, Wrocław 1992.

Kolejnym opisanym przez Kadłubka władcą jest prawnuk Chrobrego, **Bolesław Śmiały**. Na skutek mordu na biskupie Stanisławie (mistrz Wincenty był jego następcą na biskupstwie krakowskim), Śmiały został z Polski przepędzony i zmarł na wygnaniu. Kronikarz pisał o nim:

((Wincenty Kadłubek

Kronika polska

Sam będąc pomazańcem [Bożym], nie powinien był [drugiego] pomazańca za żaden grzech karać cielesnie. Wiele mu to bowiem zaszkodziło, gdy przeciw grzechowi grzech zastosował i za zdradę wydał biskupa na obcięcie członków. My zaś ani nie usprawiedliwiamy biskupa-zdrajcy, ani nie zalecamy króla, który tak szpetnie dochodził swych praw.

Źródło: Wincenty Kadłubek, *Kronika polska*, tłum. B. Kürbis, Wrocław 1992.

((Wincenty Kadłubek

Kronika polska

Świętego bezbożnik, miłosiernego zbrodniarz, biskupa niewinnego najokrutniejszy świętokradca rozszarpuje, poszczególne członki na

najdrobniejsze cząstki rozsiekuje, jak gdyby miały ponieść karę [nawet i] poszczególne cząstki członków”.

Źródło: Wincenty Kadłubek, *Kronika polska*, tłum. B. Kürbis, Wrocław 1992.

Ostatecznie Kadłubek przedstawia ostatniego znanego mu władcę, Kazimierza II Sprawiedliwego, który zdaniem autora Kroniki stanowi ideał cnót monarchy.

((Wincenty Kadłubek

Kronika polska

Nie sędzę bowiem, że uchodzi waszej uwagi, jakie i jak wielkie są zalety Kazimierza i jak sława wszelkich jego cnót przewyższa woń wszystkich pachnideł. Bo nie wypada zajmować się zewnętrznymi przymiotami jego ciała, które już same wdziękiem swoim niby promieniami słońca [oczy] patrzących czarują. Nadzwyczaj szlachetna wytworność tak [jego] postaci, jak rysów twarzy oraz sama wysmukła budowa ciała, nieco przerastająca ludzi średniego wzrostu. Spojrzenie jego ujmujące, nacechowane jednak jakąś pełną szacunku godnością. Mowa zawsze skromna, zaprawiona jednak wytwornym dowcipem. Komuż to tak niezbadany schowek duszy, tak wspaniałe skarby serca, tak nieocenione wyposażenie umysłu i natura dała, i łaska utwierdziła? Nie wiadomo, czy w nim natura przewyższa łaskę, czy łaska naturę.

Źródło: Wincenty Kadłubek, *Kronika polska*, tłum. B. Kürbis, Wrocław 1992.

Kronika Kadłubka dzięki swej dialogowej strukturze i różnym odwołaniom do historii, literatury i filozofii przypomina **moralitet**. Autor formułuje postulaty etyczne wypowiadając się o tym, co jest godne władcy, a co nie. w taki właśnie sposób przejawiała się średniowieczna pareneza, której celem było przedstawienie godnych naśladowania wzorców.

Cele kronikarzy

Władca był jednym z podstawowych wzorców osobowych średniowiecza propagowaną przez **literaturę parenetyczną**. Osoba stojąca na szczycie hierarchii feudalnej, najwyższy **suweren** (cesarz, król, książę) był więc ukazany w pochwalnym świetle jako przykład cnót monarszych.

Obu kronikarzom przyświecały istotne cele - chcieli przedstawić godny naśladowania wzorzec władcy.

Źródło: dostępny w internecie: <https://pixabay.com/>, domena publiczna.

Zarówno Gall Anonim, jak i Wincenty Kadłubek rozumieli, że od działań i ich oceny przez lud zależy pomyślność kraju i poddanych. Władca był źródłem prawa, zarządcą i obrońcą ojczyzny – musiał zatem w swojej osobie ucieleśniać najwyższe wartości i cnoty. Kronikarze w swoich dziełach próbowali zawrzeć wizerunki **monarchów**, posługując się zarówno pozytywnymi, jak i negatywnymi przykładami postaw i zachowań.

Słownik

pareneza

(gr. *parainesis* - zachęta, ostrzeżenie, rada) literatura parenetyczna przedstawia wzorce osobowe godne naśladowania, moralizuje, poucza i kształtuje postawy, ukazuje idealny wizerunek nosiciela jakiejś roli społecznej, np. ascety, rycerza czy władcy, wskazując na pożądane cechy, aby inni mogli ją naśladować i postępować w sposób wskazany przez propagowane wzorce

suweren

(fr. *souverain* - najwyższy i ang. *sovereign* - suwerenny) osoba, grupa osób (np. naród w państwie demokratycznym) posiadająca niezależną władzę

moralitet

utwór dramatyczny mający swoje korzenie w kulturze średniowiecza; moralitet podejmuje głównie tematykę biblijną, podkreślając wybór człowieka w walce dobra ze

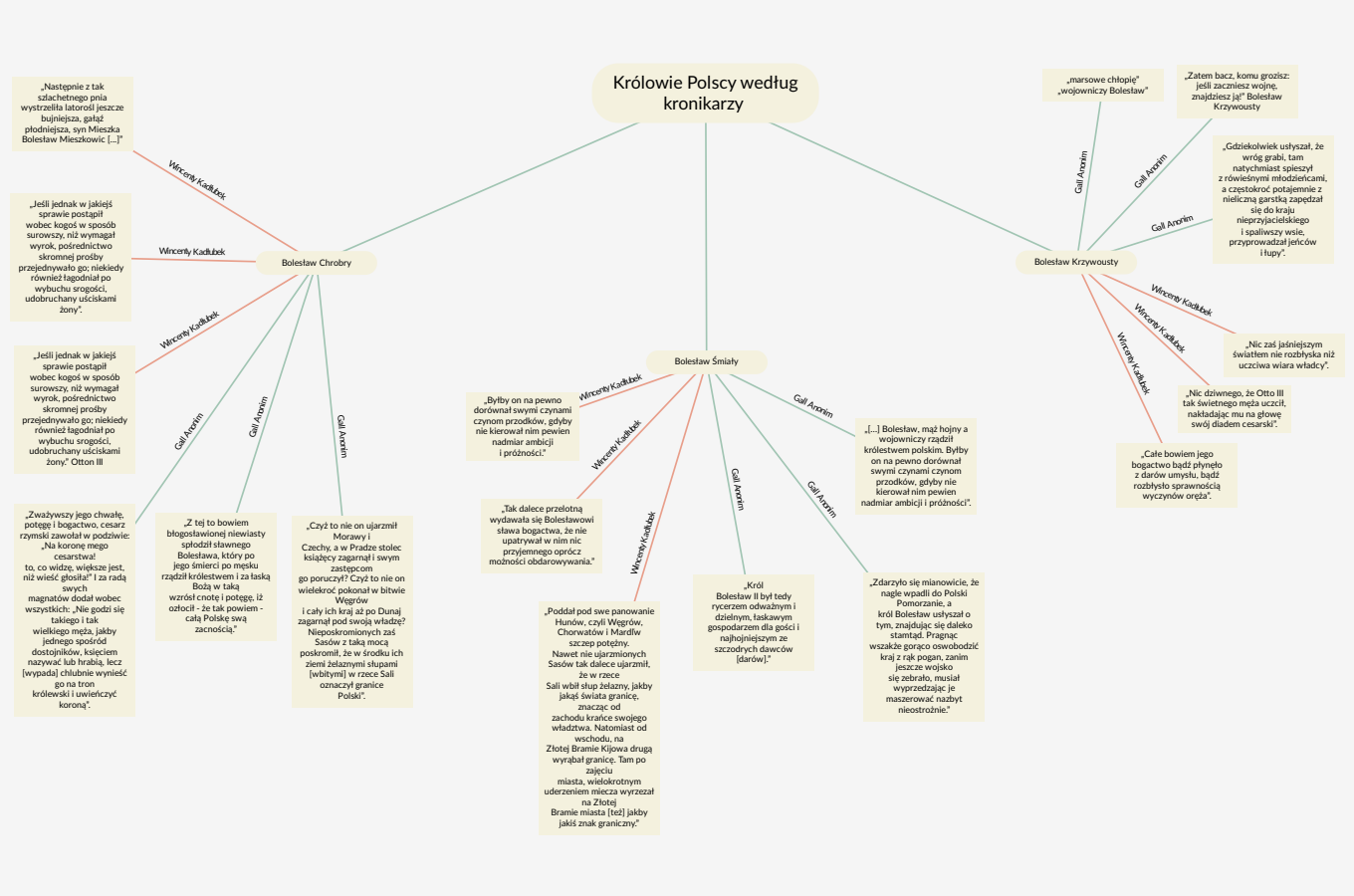
| złem; utwór, który niesie przesłanie moralne

Mapa myśli

Polecenie 1

W jaki sposób przedstawiają władców w swoich *Kronikach* Gall Anonim i Wincenty Kadłubek? Jaką ich charakterystykę tworzą?

Uzupełnij mapę myśli o inne cytaty i wymień cechy, jakie zostały im przypisane.

Polecenie 2

Wyjaśnij, jakie cele przyświecały kronikarzom, którzy spisywali dzieje królów Polski. Dlaczego tworzyli takie charakterystyki panujących?

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Na podstawie informacji zawartych w prezentacji przedstaw sposób prowadzenia opowieści przez kronikarzy.

1

Trwa wczytywanie danych...

Teresa Michałowska
Średniowiecze

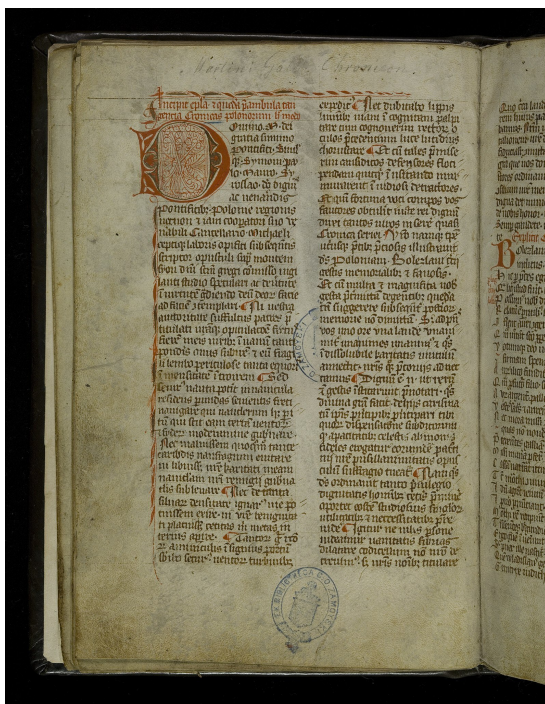
*Gall Anonim: „Gesta królów i książąt polskich”
cz. 1*

Zachowując porządek chronologiczny, autor dokonuje selekcji zdarzeń i skupia je wokół postaci władcy. Stają się one w ten sposób „czynami” (gesta, facto) bohatera, służącymi jego pochwie. Taka organizacja materii pisarskiej była znamieną dla gatunku historiografii europejskiej zwanego gesta (res

gestae). Podkreślając wielokrotnie, iż jego zamiarem jest przedstawić dokonania królów i książąt polskich (*res gestas regum ducumque Poloniae*), a zwłaszcza Bolesława, Anonim wpisał swe dzieło w tradycję ściśle określonej formy literackiej.

2

Układając gesta księcia Bolesława, Gall — zgodnie z konwencjami gatunku — nie ukrywał panegirycznej intencji swego dzieła, zapewniając sobie jednocześnie prawo komentowania zdarzeń i sugerowania ocen moralnych. Taka postawa twórcy zadecydowała o sposobie prowadzenia narracji. Narrator jest nieustannie obecny w opowiadaniu i demonstruje chęć podtrzymywania kontaktu z odbiorcą. Znajduje to odbicie w gramatycznej formie wypowiedzi. Narracja toczy się zasadniczo w trzeciej osobie, jednakże owa z pozoru zobiektywizowana relacja często i niepostrzeżenie przeradza się w subiektywną, silnie zretoryzowaną mowę w pierwszej osobie („ja”, „my”).

3

Początek Kroniki Galla Anonima w Rękopisie
Zamoyskich odpis z XIV wieku
Polona, domena publiczna

4

Niekiedy autotematyczne wypowiedzi narratora rozrastają się do rozmiaru większych fragmentów, poświęconych uzasadnianiu własnych racji artystycznych i objaśnianiu decyzji pisarskich. Nie ukrywa on chęci pozyskania odbiorców i spełnienia ich oczekiwań. Potrafi też bronić swych racji. Narrator panuje w pełni nad przedstawianą materią zdarzeń: dokonuje ich selekcji, ocenia, kształtuje i układa zgodnie z przyjętą przez siebie koncepcją dzieła, ostentacyjnie odstawiając przed odbiorcą tajniki własnego warsztatu pisarskiego i jakby popisując się maestrią techniczną.

5

Przyjęta technika narracyjna sprzyja też prezentowaniu subiektywnych postaw ideowych i ocen moralnych. Wyznawana przez Galia koncepcja dziejów zakłada ścisłą zależność historii ludzkiej od pierwiastka nadprzyrodzonego: przebieg zdarzeń jest podporządkowany Opatrzności i wynika z głębokiej logiki Bożych zamierzeń; ich efekt jest wykładnią Boskiej woli. Tak np. gdy Zbigniew podniósł rękę na ojca, przystępuje do walki z nim, Najwyższy Sędzia „rozsądza sprawę między ojcem a synem”. Kiedy Pomorzanie przystępują do walki z Bolesławem w dzień świąteczny, muszą ponieść klęskę.

6

Relacja mistrza Wincentego nosi na sobie ślady silnego zaangażowania w aktualne spory polityczne i jest daleka od bezstronności. Księgę czwartą wypełnia opowieść o toczącej się przez lata ze zmiennym szczęściem walce o senioralny tron krakowski. Głównymi aktorami tych zdarzeń byli: trzeci syn Bolesława Krzywoustego, Mieszko III zwany Starym oraz najmłodszy syn Bolesława, Kazimierz II zwany Sprawiedliwym, a po jego śmierci małoletni syn Kazimierza Leszek Biały, którego interesy reprezentowali księżna-matka (Helena), biskup krakowski Pełka, jego brat, komes Mikołaj i grono wielmożów krakowskich.

7

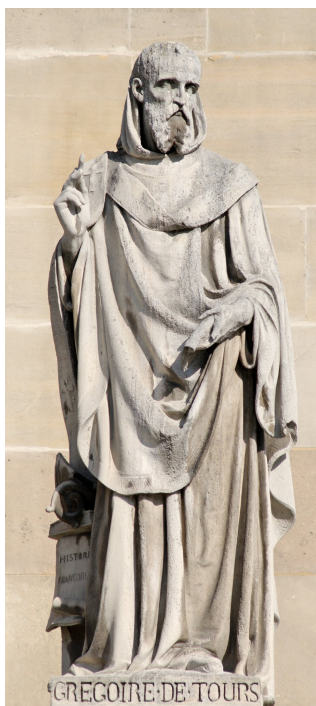
Mistrz Wincenty był nie tylko stronnikiem politycznym, ale i gloryfikatorem Kazimierza II, którego przedstawił jako władcę dobrego i sprawiedliwego, stanowiącego przeciwieństwo Mieszka — uosobienia tyranii i bezwzględności. Wizerunek idealnego władcy — Kazimierza II — został zawarty w rozdz. 5 Księgi czwartej. Opis zewnętrzny (*descriptio extrinseca*) łączy się tu

z prezentacją zalet umysłu i charakteru
(*descriptio intrinsecd*).

8

Ucieleśniony w Kazimierzu II ideał dobrego władcy łączy się w dziele mistrza Wincentego z koncepcją państwa (*res publica*) jako monarchii rządzonej na mocy prawa, ustanowionego przez panujących, którzy są wybierani przez obywateli. Właściwy początek państwa polskiego wiąże się z powołaniem do istnienia praw przez Kraka (Grakcha) [...] W mniejszym stopniu odwoływał się do Biblii i literatury patrystycznej oraz do prawa kanonicznego.

9

Rzeźba przedstawiająca Grzegorza z Tours.
Obecnie znajduje się w Musée du Louvre.
CC BY 3.0

10

Olbrzymia literatura, stanowiąca uczone zaplecze dzieła Wincentego, dochodzi do głosu nie tylko w płaszczyźnie idei, ale i w sferze słowno-stylistycznej w postaci cytatów (jawnych bądź ukrytych), parafraz, aluzji, przywoływania pojedynczych słów i terminów, to znów przejmowania całych fragmentów tekstu, bądź też rozwijania zapożyczonych wątków fabularnych; próby deszyfracji tych zapożyczeń przez komentatorów *Kroniki* prowadzą do nadbudowywania nad nią jakby pajęczej sieci zależności, odkrywają swoistą anatomię średniowiecznego dzieła, odstawiając technikę jego konstruowania.

11

Styl *Kroniki* można określić najprościej jako trudny i ozdobny. Nie są to nazwy przypadkowe. Dzieło krakowskiego pisarza odbiega dość daleko od wzorów podsuwanych przez łacinę *Wulgaty* czy pism patrystycznych, wyraźnie i z całą świadomością zdaje się natomiast wcielać w życie wyprowadzone ze studium retoryki i poetyki zasady tzw. *ornatus difficilis*, stylistycznej sztuki „trudnej ozdobności”, postulującej mówienie o rzeczach „nie wprost” oraz stosowanie wyszukanych figur myśli i figur słów.

12

Teresa Michałowska, *Średniowiecze*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

Polecenie 2

Omów środki stylistyczne, z których korzystali średniowieczni kronikarze.

Ćwiczenie 1

Co jest źródłem powstania państwa według mistrza Kadłubka? Zaznacz poprawną odpowiedź.

☐

Powstanie państwa jest wynikiem uchwały papieskiej i uzgodnienia prawa kanoniczych z obowiązującym prawem plemiennym.

☐

Państwo powstaje w wyniku praw ustanowionych przez panującego władcę.

☐

Państwo powstaje w wyniku woli Boga a jego prawa są zgodne z prawem przedstawionym w Biblii.

Ćwiczenie 2

Oznacz jako prawdziwe lub fałszywe poniższe zdania.

	prawda	fałsz
Gall Anonim nie zwracał uwagi na porządek chronologiczny dzieła i dokonywał nieuzasadnionej selekcji przedstawianych zdarzeń.	☐	☐
Gall Anonim skupił narrację wokół postaci władcy, zapewniając sobie jednocześnie prawo do ocen moralnych.	☐	☐
Kroniki były pisane w duchu panegirycznym i moralizatorskim.	☐	☐
Koncepcja dziejów przedstawiona przez Galla Anonima wiąże zależność historii polskiej od pierwiastka nadprzyrodzonego – historia jest podporządkowana Opatrzności i wynika z Bożych zamierzeń.	☐	☐
Głównymi bohaterami <i>Kroniki</i> Kadłubka byli Mieszko I, Mieszko II i Bolesław Chrobry.	☐	☐
W kronice Kadłubka jako ideał i wzorzec monarchy został przedstawiony Kazimierz II.	☐	☐

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Oparek

Przedmiot: Język polski

Temat: Dwie kroniki: portrety polskich władców według Galla Anonima i mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

7) odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura obowiązkowa

9) Gall Anonim, Kronika polska (fragmenty);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przeanalizuje przyczyny i cele powstania *Kronik polskich*;
- dowie się, w jaki sposób średniowieczne *Kroniki polskie* kształtowały wzór dobrego i silnego władcy;
- omówi podobieństwa i różnice między kronikami Galla Anonima i Wincentego Kadłubka.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat historycznych postaci wielkich władców epoki średniowiecza i stawia pytanie otwarte: W jaki sposób ich dokonania odzwierciedlały się w literaturze? Nauczyciel może wskazać na znaczenie kronik oraz francuskich pieśni i poematów epickich (chansons de geste).

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat sukcesji tronu. Podkreśla, że w monarchiach dziedzicznych ustalana była w oparciu o primogeniturę (pierworództwo). Zadaje pytanie otwarte: Co jeszcze legitymizowało królewską władzę? Naprowadza uczniów na znaczenie ceremonii koronacyjnej i jej elementów – symboli dynastycznych.
2. Nauczyciel udostępnia uczniom e-materiał i wprowadza ich w temat lekcji, nawiązując do wcześniejszej rozmowy. Ustala cele zajęć i kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj”.
2. Nauczyciel prosi uczniów o wspólne stworzenie schematu wzorca osobowego władcy – z podziałem na cechy i przywileje oraz schematu wzorca osobowego władcy z podziałem na cechy/przywileje właściwe dla 1) króla jako osoby świeckiej i 2) króla jako przywódcy duchowego.
3. Uczniowie zapoznają się z mapą myśli. Wyjaśniają w parach, w jaki sposób przedstawiają władców w *Kronikach* Gall Anonim i Wincenty Kadłubek, jaką ich charakterystykę tworzą.
Uzupełniają mapę myśli o inne cytaty i wymieniają cechy, jakie zostały im przypisane.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie po zapoznaniu się z prezentacją multimedialną wykonują zamieszczone w tej sekcji polecenia i ćwiczenia. Chętne osoby prezentują odpowiedzi.
2. Nauczyciel prosi chętnego ucznia o podsumowanie roli średniowiecznej literatury parenetycznej dla kształtowania się ideału władcy. Inni uczniowie uzupełniają jego wypowiedź.

Praca domowa:

1. Zastanów się, czy w poszczególnych tekstach przedstawiających średniowiecznych władców czytelnik ma do czynienia z idealizacją postaci, czy manipulacją autorów. Zajmij stanowisko, formułując dwa argumenty odnoszące się do poznanych tekstów [150–200 słów].

Materiały pomocnicze:

- Marian Plezia, *Kronika Galla na tle historiografii XII wieku*, Kraków 1947.
- Andrzej Feliks Grabski, *Dzieje historiografii*, Poznań 2006.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Mapa myśli” do podsumowania lekcji.